The Churchyard of the Telšiai Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary

In 2011 a field survey and a limited excavation were conducted on the hill in the vicinity of the Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary that stands between Luokės and Šviesos Streets (Fig. 1). 26 test pits (a total of 64 m^2) as well as a separate 123.5 m^2 area were excavated. 45 burials in various states of preservation were found at a depth of 0.6–1.75 m from the present ground's surface as well as 16th–17th-century finds: a fragment of a small copper alloy chain, small tin loops (Figs. 2–3), signet rings, medallions (Figs. 4–5), and small crosses (Fig. 6). The first Catholic cemetery of the city of Telšiai was on the hill and can be dated to the mid-16th – mid-19th centuries.

Birutė Lisauskaitė

2010 m. tyrimai Birutės gatvėje Trakuose

Archeologiniai tyrimai Birutės ir Mindaugo gatvėse Trakų senojo miesto vietoje (UK A1783, UK 27125) buvo pradėti 2009 m. Šių gatvių rekonstrukcijos ir žvalgomųjų tyrimų darbai buvo suskirstyti į 2 etapus. Pirmame etape darbai vykdyti Mindaugo ir Birutės g. dalyje iki jų sankryžos su Maironio g. Antrajame darbų etape 2010 m. darbai vykdyti nuo Birutės g. sankryžos su Maironio g. iki jos sankryžos su Vytauto g.

Birutės gatvės rekonstrukcijos darbų eigoje kastas 60 cm gylio naujas gatvės lovys, formuota nauja sankasa, atskirose gatvės atkarpose buvo įrengiama lietaus vandens surinkimo sistema, įrengiami šaligatviai, klojami požeminiai gatvės apšvietimo kabeliai bei statomi gatvės apšvietimo stulpai. Prieš vykdant aikštės prie Trakų parapinės bažnyčios grindinio remonto darbus, buvo įrengti bažnyčios lietaus ir fekalinės nuotekynės tinklai. Iki rekonstrukcijos buvusi Birutės g. su sankasa buvo įrengta apie 1967 m., remontuota apie 1984–1986 m.

Rekonstrukcijos darbų vietoje ištirti 4 plotai (bendras plotas 63 m^2) ir 6 šurfai (bendras plotas 6 m^2), taip pat vykdyti žvalgymai 284 m ilgio Birutės g. atkarpoje, fiksuojant kelis gatvių trasos ir elektros tinklų trasų sienelių pjūvius ir UAB „Kortas" darytų gręžinių pjūvius. Jų metu nustatyta, kad Birutės g., nuo jos sankryžos su Maironio g. iki sklypo Birutės g. 14, kultūrinis sluoksnis, jei toks ir buvo susiformavęs buvusioje gatvės trasoje, sunaikintas ankstesnių žemės darbų metu. Gatvės atkarpoje nuo sklypo Birutės g. 14 iki sklypo Birutės g. 7, įkalnėje yra išlikę XVII–XX a. vidurio kultūrinio sluoksnio fragmentai. 2006 ir 2010 m. vykdytų tyrimų metu nustatyta, kad gatvės gretimybėje, sklypo Birutės g. 14 PV pakraštyje ir aukščiau ŠV kryptimi yra stovėję pastatai. Gatvės trasos ŠV riba šioje dabartinės gatvės trasos atkarpoje buvo apie 3 m labiau pasislinkusi P–PV kryptimi. Paskutinis pastatas, stovėjęs šioje teritorijoje, buvo nugriautas XX a. viduryje. Deja, tyrimų metu šioje atkarpoje nepavyko rasti gatvės PV ribos, kuri greičiausiai dabar yra suformuotų sklypų teritorijoje.

Birutės g. atkarpoje nuo sklypo Birutės g. 7 PR ribos iki įvažiavimo į dabar vadinamą Reinės aikštę PR ribos dar XX a. I pusėje buvusios Trakų parapijos valdos ribose buvo rasti išlikę XIX a. pabaigos gatvės grindinio fragmentai. Tyrimų metu nustatyta, kad šioje

0 2 cm

1 pav. Kryželis iš kapo 7. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 1. The small cross from burial 7.

0 1 cm

2 pav. Medalikėlis iš kapo 7. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 2. The medallion from burial 7.

atkarpoje gatvė buvusi apie 5–5,2 m pločio. Jos pakraščiuose, apie 50 cm nuo kraštų, yra buvę lietaus vandens surinkimo latakai. Ši gatvė turėjusi dvišlaitį profilį. Tokiu būdu važiuojamoji gatvės dalis XX a. I pusėje buvo apie 4 m pločio. Gatvės atkarpoje nuo įvažiavimo į Reinės aikštę PR ribos iki Trakų bažnyčios šventoriaus tvoros ŠR atraminės sienos ŠV galo gatvės trasoje XIX a. pabaigoje grindiniai sunaikinti ankstesnių žemės darbų metu.

Žvalgomųjų tyrimų metu tarp Trakų bažnyčios šventoriaus tvoros ŠR atraminės sienos kontraforsų buvo rastos nuogrindos su gatvės lietaus vandens surinkimo latakų fragmentais. Šios nuogrindos buvo įrengtos XVII a. pradžioje kartu su statoma šventoriaus tvoros atramine siena. Po to jos remontuotos greičiausiai XIX a. kartu su grindžiama gatve. Vykdant bažnyčios tvoros atraminės sienos tvirtinimo darbus, iškasus 3 šurfus ir išgręžus 27 gręžinius buvo nustatyta, kad šventoriaus tvoros ŠR atraminė siena su kontraforsais statyta be pamatų. Ji sumūryta ant permaišytų žvyro, žvyro su griuvenomis ar žvyro su smulkiomis plytų duženomis sluoksnių, kurių storis nuo 50 cm iki 2,23 m. Gręžinių 10–23, išgręžtų tarp kontraforsų 6–12, pjūviuose buvo užfiksuotas natūralus žvyras. Pagal natūralaus žvyro aukščių kreivę galima teigti, kad šioje teritorijoje yra buvusi kalvos, ant kurios stovėjusi senoji Trakų bažnyčia, nuokalnė. Natūralaus žvyro aukščiausia altitudė – H_{abs} 157,68 m buvusi gręžinyje 10, t. y. tarp 6 ir 7 kontraforsų (maždaug ties įėjimu į zakristiją). Šios nuokalnės ŠV pakraštyje, gręžinyje 20, t. y. kontraforso 10 ir atraminės sienos V kampe, H_{abs} 156,75 m buvo rasta perkasimo žymė, o greta esančiuose gręžiniuose 21 ir 22, t. y. tarp kontraforsų 10 ir 11 H_{abs} 157,10 m virš natūralaus žvyro sluoksnio fiksuotas apie 10 cm storio šlyno sluoksnelis. Tad galima manyti, kad tai susiję su kažkokiais teritorijoje vykdytais žemės darbais dar iki XVII a. pertvarkymų.

2010 m. tyrimų metu plotuose 1, 2, 4 buvo rasti 8 apnaikinti kapai. Vienas iš jų (kapas 7) rastas su XVII a. viduriu datuojamu rožančiumi bei prie jo buvusiais stikliniu karoliuku, kryželiu (1 pav.) ir medalikėliu (2 pav.). Likę kapai buvo be įkapių. Jie greičiausiai irgi gali būti priskirti XVII viduriui – XIX a. pradžiai.

Birutės g. dalis tarp Trakų parapijos bažnyčios ir Vytauto g. XV–XVII a. greičiausiai buvo gyvenama. Šio laikotarpio užstatymas šioje teritorijoje ir buvo pavaizduotas apie 1600 m. datuojamoje T. Makovskio graviūroje (3 pav.). Tai patvirtina po kapais ir šalia jų permaišytoje žemėje rasti to laikotarpio radiniai: vazoninių koklių ir koklių plokščių fragmentai, ornamentuoti geometriniu–augaliniu ornamentu, bei molinių indų, ornamentuotų įkartėlių, bangelių bei horizontaliu grioveliu, fragmentai. Taip pat rasti plokščiųjų ir vienuolių koklių fragmentai, įtveriamasis arbaletinės strėlės antgalis su trikampio pjūvio plunksna (4 pav.), pagal G. Rackevičių datuojamas XIV pabaiga – XV a. ir pagal savo formą skiriamas arbaletinių strėlių 13 tipui.

Šioje teritorijoje yra buvusi ir XVII a. Trakų bažnyčios rekonstrukcijai naudotų kalkių pūdymo (gesinimo) duobė. Jos fragmentai rasti plotuose 3 ir 4. Joje gesintos kalkės buvo naudotos ir visą kapinių egzistavimo laiką, t. y. nuo XVII a. vidurio iki XIX a. I pusės, sanitarijos tikslais užpilti mirusiųjų palaikams.

Trakų parapijos kapinės, buvusios šventoriuje nuo pat bažnyčios statybos laiko, į buvusią turgaus aikštės teritoriją greičiausiai buvo išplėstos XVII a. I pusėje. Kapinės buvo panaikintos apie 1830 m., kai išgrįsta aikštė prieš bažnyčią. Jos pradėtos ardyti 1958 m., kai Birutės g. buvo vedama magistralinė vandentiekio trasa. Plote 4, buvusių kapinių ŠR pakraštyje buvo rasta 1,3x1,6 m dydžio dėžė. Šioje dėžėje buvo perlaidoti 21 žmogaus sunykę palaikai. Tai greičiausiai buvo padaryta kokių nors rekonstrukcijos darbų pačioje bažnyčioje arba jos šventoriuje metu. Akivaizdu, kad duobė buvo kasama jau esamų kapų teritorijoje, nes kasant duobę dėžei buvo sunaikintas kapas 5.

Tyrimų metu rastas ŠR atkarpos kapinių tvoros pamato fragmentas. Ji beveik sutampa su šventoriaus tvoros kampinio (ŠV) kontraforso kryptimi ir yra maždaug 5,5 m PV kryptimi nuo pastato Birutės g. 4 fasado linijos. Ši tvora buvo išmūryta jau esamų kapinių teritorijoje. Ją mūrijant buvo suardyti kapai. Tyrimų metu kapinių tvoros mūro skiedinyje rasti prilipę žmonių kaulų fragmentai. Be to, šių statybos darbų metu buvo sunaikintas ir tyrimų metu rastas kapas 8.

The 2010 Investigation in Birutės Street in Trakai

In 2010 a field survey was conducted in a 284 m segment of Birutės Street from the intersection with Maironio Street to the intersection with Vytauto Street and four areas (a total of 63 m^2) and six test pits (a total of 6 m^2) were excavated. Between the buttresses of the NE retaining wall of the Trakai church's (Fig. 3) churchyard were found early 17th-century paving with fragments of street gutters. Beyond the churchyard fence were found eight destroyed burials, burial 7 of which contained a mid-17th-century rosary with glass beads, a small cross (Fig. 1), and a medallion (Fig. 2). A 1.3 x 1.6 m box containing the remains of 21 reburied individuals was found on the cemetery's NE edge. Fragments of 'cup-shaped' (*Becherkacheln*) and panel (*Blattkacheln*) stove tiles, flat roof tiles, and pantiles, a tanged crossbow bolt head (Fig. 4), and a lime pit were also found.

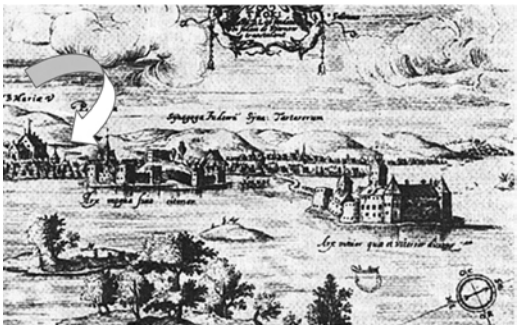

3 pav. Trakai apie 1600 m. T. Makovskio graviūra su pažymėta tyrimų vieta.

Fig. 3. The investigation site as marked on an engraving of Trakai made by T. Makowski, c. 1600.

4 pav. Įtveriamasis arbaletinės strėlės antgalis. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 4. The tanged crossbow bolt head.